

Lanetli Deve Hadisi Özelinde Müşkil Bir Hadisin Yorumlanması

Abdullah Mahmut İPLİK | <https://orcid.org/0000-0002-1429-3612>

Doktora Öğrencisi | Yazar | a.iplik@ogr.iu.edu.tr

İstanbul Üniversitesi | <https://ror.org/03a5qrr21>

Hadis | İstanbul, Türkiye

Öz

Hız Peygamber dönemi Arap toplumunda deve, en yaygın olarak kullanılan binek hayvanlarından biriydi. Nitekim seferlerde ve ticaret amaçlı yolculuklarda da Araplar binek olarak deveyi tercih etmekteydi. Devenin bu önemli konumu, onun hadislerle konu olmasına yol açmıştır. Bu hadislerden bir kısmı çalışmamıza da konu olan lanetli deve rivayetleridir. Hz. Peygamber'in farklı zaman ve mekanlarda develerine lanet eden sahâbîleri bineklerinden indirerek onlara develerinin lanetlenmiş olduğunu söylemesini konu edinen rivayetler hadis kitaplarında aktarılmıştır. Bu çalışmanın amacı, lanetli deve rivayetlerini isnad ve metin açısından tahlil etmek ve bu rivayetlerin hadis şerhlerindeki yorumlanma serüvenini inceleyerek problemleri çözümlenektir. Bu makalede, hadis metinleri birbirleriyle mukayese edilerek deve lanetleme hâdiselerinin vuku bulma sırası, kaç kere ve nerede gerçekleştiği gibi somut bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda lanetlenmiş deve rivayetlerinin 7 farklı sahâbîden (Câbir b. Abdullah, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer, Enes b. Malik, Hz. Âişe, İmrân b. Husayn, Ebû Berze) aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu rivayetlerin metin açısından analizi sonucunda ise Medine döneminde farklı zamanlarda en az 4, en fazla 7 defa deve lanetleme olayının yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan çalışmada, bahsi geçen hadislerin rivayet kitaplarında aktarıldıkları bölüm ve konu başlıkları incelenerek hadislerin hangi bağlamda anlaşıldıklarına dair yorumlar yapılmıştır. Bu minvalde yapılan araştırma sonucunda Müslim'in ilgili hadise ahlaka dair bir bölümde, Ebû Dâvûd'un "Cihad", Nesâî'nin ise "Siyer" bölümünde yer verdiği görülmüştür. Bu verilerden hareketle Müslim'in hadisteki lanetlemeye vurgu yaptığı, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin ise olayın bir sefer sırasında gerçekleşmesine dikkat çekmek istedikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Buna ek olarak, makalenin bir bölümünde lanet lafzının hadis şerhlerinde nasıl yorumlandığı incelenmiştir. Bu doğrultuda, lanetli deve hadisini ele alan hadis şerhlerinde, genellikle metindeki lanet ifadesinin öne çıkarıldığı görülmüştür. Ayrıca, Tahâvî ve İbn Hibbân'ın lanet ifadesini hakiki manada anladıkları ve devenin lanetlendiğini düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, Kâdî İyâz, Kurtubî ve Nevevî gibi alimlerin ise lanet ifadesini hakiki manada anlamayıp, tevil yolunu tercih ettikleri ve hadisteki kastın deveyi terk etmek ve ondan istifade etmemek olduğu görüşünü savundukları neticesine varılmıştır. Çalışmanın son kısmında ise lanetli deve hadisinin problemleri gözükken kısmi çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle ilgili hadisin zahiren hem dini ilkelerle hem de bir başka hadislerle çeliştiği tespit edilmiştir. Lanetli deve hadisinin dini ilkelerle çelişen yönü, akli melekesi olmayan bir devenin nasıl Allah'ın rahmetinden uzaklaşacağıdır. Hadisin dini esaslarla ve başka bir hadislerle çelişkili görünen kısmı, lanet lafzının Allah'ın rahmetinden kovulma anlamı yerine deveyi terk etmek ve ondan uzaklaşmak anlamlarına hamledilmesi suretiyle çözümlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Hadis, Lanet, Deve, Şerh, Muhtelifu'l-hadis.

Atıf Bilgisi

İplik, Abdullah Mahmut. "Lanetli Deve Hadisi Özelinde Müşkil Bir Hadisin Yorumlanması". *Rize İlahiyat Dergisi* 27 (Ekim 2024), 299-313.

<https://doi.org/10.32950/rid.1497123>

Yayın Bilgileri

Türü	Araştırma Makalesi		
Süreç Bilgileri	Geliş Tarihi: 06.06.2024	Kabul Tarihi: 26.09.2024	Yayın Tarihi: 20.10.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlleme		
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.		
Benzerlik Taraması	Yapıldı - iThenticate		
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.		
Etik Bildirim	ilahiyatdergi@erdogan.edu.tr		
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.		
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.		

Dizinlenme Bilgisi

The Interpretation of a Mushkil Hadith in the Specific Hadith of the Cursed Camel

Abdullah Mahmut İPLİK | <https://orcid.org/0000-0002-1429-3612>

PHD Candidate | Author | a.iplik@ogr.iu.edu.tr

İstanbul University | <https://ror.org/03a5qrr21>

Hadith | İstanbul, Türkiye

Abstract

In the Arab society of the Prophet's time, the camel was one of the most widely used riding animals. In fact, Arabs preferred the camel as a mount during expeditions and commercial journeys. This important position of the camel led it to be the subject of hadiths. One of these hadiths is the narration of the cursed camel, which is also the subject of the study. The narrations about the Prophet's telling the Companions, who cursed their camels at different times and places, that their camels were cursed by getting them off their mounts are narrated in hadith books. The aim of this study is to analyse the cursed camel narrations in terms of isnad and text and to analyse the problematic aspects of these narrations by examining the adventure of their interpretation in hadith commentaries. In the article, in comparing the hadith texts with each other, perceptible information such as the order of occurrence of the cursing of camels, how many times and where they happened has been tried to be reached. Accordingly, it was determined that the narrations of cursed camels were narrated from 7 different Companions (Jābir b. Abdullah, Abū Hurayrah, Abdullah b. Umar, Anas b. Malik, Hz. 'Aisha, Imrān b. Husayn, Abū Barzah). As a result of the textual analysis of these narrations, it was concluded that there were at least 4 and at most 7 incidents of cursing camels at different times during the Medina period. On the other hand, the study analysed the chapters and subject headings in which the aforementioned hadiths were narrated in the hadith books and made comments on the context in which the hadiths were understood. As a result of the research conducted in this regard, it was seen that Muslim included the hadith in a chapter on morality, Abu Dāwūd in the chapter of 'Jihad', and al-Nasā'i in the chapter of 'Siyar'. Based on these data, it was concluded that Muslim emphasised the cursing in the hadith, while Abu Dāwūd and al-Nasā'i wanted to draw attention to the fact that the incident took place during an expedition. In addition, a part of the article analyses how the curse is interpreted in hadith commentaries. Accordingly, it was observed that the commentaries on the hadith of the cursed camel generally emphasised the curse in the text. In addition, it was concluded that al-Taḥāwī and Ibn Hibbān understood the word curse in its literal sense and thought that the camel was cursed. On the other hand, scholars such as Qāḍī Iyāz, al-Qurtubī and al-Nawawī did not understand the curse in its literal meaning, but preferred the way of interpretation and defended the view that the meaning of the hadith was to abandon the camel and not to benefit from it. In the last part of the study, the problematic part of the cursed camel hadith was tried to be analysed. In the first instance, it has been determined that the hadith contradicts both religious principles and another hadith. The aspect of the hadith of the cursed camel that contradicts religious principles is how a camel that has no mental capability can be considered as a camel that does not have Allah's mercy. The part of the hadith that seems to contradict religious principles and another hadith was resolved thorough interpreting the word curse to abandon the camel and move away from it instead of the meaning of being expelled from Allah's mercy.

Keywords

History of Religions, Phenomenology of Religion, Dystopia, Anti-Utopia, Huxley.

Citation

İplik, Abdullah Mahmut. "The Interpretation of a Mushkil Hadith in the Specific Hadith of the Cursed Camel". *Rize Theology Journal* 27 (October 2024), 299-313.

<https://doi.org/10.32950/rid.1497123>

Publication Information

Type	Research Article		
Process Information	Date of Submission: 06.06.2024	Date of Acceptance: 26.09.2024	Date of Publication: 20.10.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External		
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.		
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate		
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.		
Complaints	ilahiyatdergi@erdogan.edu.tr		
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.		
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.		

Abstracting and Indexes

Giriş

Hız. Peygamber'in farklı zaman ve mekanlarda devesine lanet eden sahâbîleri develerinden indirdiği rivayetlerde geçmektedir. Bu çalışmada, devenin lanetlenmesini konu edinen bu rivayetlerin yorumlanma serüvenini incelemek ve müşkil yönünü çözümlenmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada cevabı aranacak sorulardan biri, lanetli deve rivayetleri özelinde lanet lafzının hadis şerhlerinde nasıl yorumlandığıdır. Diğer taraftan akli melekesi olmayan bir devenin lanetlenerek Allah'ın rahmetinden uzaklaşması zahiren problemlili gözükken bir durumdur. Bu ifadeyle ilişkili olarak makalenin hedeflerinden bir diğeri, hadisin zahiren sorunlu gözükken kısmını çözümlenerek hadisteki problemi gidermektir. Bununla birlikte makalede, musanniflerin ilgili rivayetleri kitaplarının hangi bölüm ve konu başlıklarında aktardıkları sorusunun da peşine düşülecektir. Bunun yapılmasındaki gaye, hadis şarihleri gibi musanniflerin de hadisi yorumlama biçimleri hakkında bilgi sahibi olabilmektir. Öte yandan, bu makalenin temel amaçlarından biri de lanetli deve rivayetlerini birbiriyle mukayese ederek lanetleme hâdiselerinin nerede, ne zaman ve kaç kere yaşandığı sorularına cevaplar aramaktır. Bu cevaplara ulaşmak lanetleme olayının zihinlerde daha somut resmedilmesine ve hâdis hakkında daha isabetli yorumlar yapılmasına olanak sağlayacaktır. Ayrıca söz konusu rivayetlerin kaç farklı sahâbîden aktarıldığını saptamak da sorulara daha net cevaplar vermeyi kolaylaştıracaktır.

Akademik literatür tarandığında lanetli deve rivayetleri özelinde herhangi bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Belirli rivayetlerin yorumlanması temalı çokça akademik çalışma bulunmakla birlikte, lanetli deve rivayetleri hakkında ayrıntılı bir inceleme yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu durum çalışmamızı önemli kılan etkenlerden biridir. Ayrıca bir hadisi hem şerhlere konu olması bakımından hem de *muhtelifu'l-hadis* ilmi açısından inceleyen çalışmaların az oluşu da bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

Çalışmada lanetli deve rivayetleri tahlil edileceği için konuya giriş mahiyetinde ilk olarak lanet ve deve kavramları hakkında bilgi vermekte fayda vardır. Lanet lafzı, sözlük ve terim anlamlarına göre farklı manalara tekabül etmektedir. Sözlükte kovmak, uzaklaştırmak ve cezalandırmak gibi anlamlara delalet eden lanet kelimesi, cahiliye döneminde kabilesinden kovulan kişi için kullanılmaktaydı.¹ Bu kelime, terim olarak ise Allah'ın rahmetinden uzaklaşma ve kovulma anlamlarını karşılamaktadır.² Bununla birlikte Râğıb el-İsfahânî (ö. 425/1034),³ Allah tarafından olan lanetin neticesinin dünyada rahmetten mahrumiyet, ahirette ise ceza olduğunu; kul tarafından yapılan lanetin ise kişi hakkında bir beddua mahiyetinde olduğunu ifade etmiştir.⁴

Diğer taraftan, Kur'an'da otuz altı ayette farklı türevlerle kırk bir lanet lafzı geçmektedir.⁵ Tefsir kitapları incelendiğinde Kur'an'daki lanet lafızlarının Allah'ın rahmetinden uzaklaşmak ve kovulmak gibi farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir.⁶ Dolayısıyla hadislerdeki lanet kelimelerinin de farklı manalarda kullanılmış olması mümkündür. Nitekim Hz. Peygamber'in lanet lafzını Arap adeti üzere farklı anlamlarda sarf etmiş olması muhtemeldir. Örneğin onun yetim bir kıza "yaşın büyümesin", farklı kişilere "sağ elin toprağa bulansın" dediği gibi lanet lafzını da hakiki anlamda kullanmamış olması ihtimal dahilindedir.⁷

Cahiliye dönemi Arap toplumunda deve hem dinî hem de toplumsal yönden dikkat çekici bir konumdaydı. Nitekim Araplar dinî bir inanç olarak putlara develerini sunmaktaydı. Aslında bu onların deveye gösterdikleri değerlerin bir neticesiydi. Çünkü onlar putlara, sahip oldukları kıymetli şeyleri takdim ediyorlardı.⁸ Diğer taraftan, Arap dilinde devenin karşılığı olan onlarca kelimenin mevcut olması da⁹ onun Arap toplumunun sosyal hayatındaki yaygınlığının bir sonucu olarak görülebilir. Arap toplumunda deve, içtimai hayatın merkezinde yer almaktaydı. Bu durumun oluşmasında devenin cahiliye döneminde en temel binek

¹ Muhammet Beyler, *Hadislere Göre Lanet* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 1996), 7; Ramazan Meşe, "Kur'an'da Lanet Kelimesinin Semantik Analizi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2015), 235.

² Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru's-Sâdir, 1414), 13/388; İsmail b. Abbâd, *el-Muhît fî'l-lügat*, thk. Muhammed Hasan Âli Yâşîn (Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1994), 2/50.

³ Râğıb el-İsfahânî'nin vefat tarihi ile ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. Bu görüşler hicri 322 ile 690 arasında farklı tarihlere işaret etmektedir. Detaylı bilgi için bk. Ömer Kara, "Meşhur Ama Az Tanınan Çok Yönlü Bir İlim Adamı: Râğıb el-İsfahânî", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2012), 107-113.

Müfredât kitabının muhakkiki Safvân ed-Dâvûdî'nin tespiti ise onun vefatının hicri 425 civarında olduğu yönündedir. Bk. Râğıb el-İsfahânî, *Müfredâtü elfâzi'l-Kurân*, thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî (Şam: Dâru'l-Kalem, 1430/2009), 25.

⁴ Râğıb el-İsfahânî, *Müfredât*, 741.

⁵ Meşe, "Kur'an'da Lanet Kelimesinin Semantik Analizi", 235.

⁶ Meşe, "Kur'an'da Lanet Kelimesinin Semantik Analizi", 235.

⁷ Beyler, *Hadislere Göre Lanet*, 15.

⁸ Metin Yılmaz, *Hız. Peygamber Döneminde Toplumsal Hayatın Bir Parçası Olarak Deve* (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2019), 11.

⁹ Yılmaz, *Toplumsal Hayatın Bir Parçası Olarak Deve*, 6.

oluşunun etkisi büyüktür. Nitekim seferlerde ve ticaret amaçlı yolculuklarda Araplar binek olarak deveyi tercih etmekteydi. Deveye yarışların tertip edilmesi ve onun üzerine kumar oynanması da devenin Arap toplumundaki rolünü göstermektedir.¹⁰

1. Hadisin Metin ve İsnad Tahlilleri

Devenin lanetlenmesine dair rivayet kitaplarında yedi sahâbîden muhtevası benzer hadisler aktarılmıştır. Bu sahâbîler İmrân b. Husayn (ö. 52/672), Ebû Hüreyre (ö. 58/678), Hz. Âişe (ö. 58/678), Ebû Berze (ö. 65/685), Abdullah b. Ömer (ö. 73/693), Câbir b. Abdullah (ö. 78/697) ve Enes b. Malik'tir (ö. 93/711). Bu kısımda bahsi geçen sahâbîlerden gelen rivayetler metin bakımından birbirlerine yakınlıklarına göre üç grup altında incelenecektir. İlk olarak sahâbîlerden gelen rivayetlerin metinleri aktarılacak, daha sonra metinlerdeki somut bilgiler üzerinden deve lanetleme hâdisesinin kaç kere yaşandığı kronolojik olarak tespit edilmeye çalışılacaktır. Son aşamada ise rivayetlerin isnad değerlendirmeleri yapılacaktır.

1.1. Lanetli Deve Hadisinin Câbir b. Abdullah, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer ve Enes b. Malik'ten Aktarılan Metinleri

عن جابر بن عبد الله قال: سرنا مع رسول الله في غزوة بطن بواط، وهو يطلب المجدي بن عمرو الجهني، وكان الناضح يعقبه منا الخمسة والستة والسبعة، فدارت عقبة رجل من الأنصار على ناضح له، فأناخه فركبه، ثم بعته فتلدن عليه بعض التلدن، فقال له: "شأ، لعنك الله." فقال رسول الله: "من هذا اللاعن بعيره؟" قال: "أنا، يا رسول الله!" قال: "انزل عنه، فلا تصحبنا بملعون، لا تدعوا على أنفسكم، ولا تدعوا على أولادكم، ولا تدعوا على أموالكم، لا توافقوا من الله ساعة يسأل فيها عطاء، فيستجيب لكم."

Câbir b. Abdullah şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber ile Buvât gazvesindeydik. Kendisi Mecdî b. Amr el-Cühenî'yi arıyordu. Deveye de bizden beş, altı ve yedi kişi nöbetleşe biniyordu. Sıra Ensar'dan bir adama gelince o, deveyi çöktürerek ona bindi ve onu yürüttü. Deve duraksayınca ona "Deh! Allah sana lanet etsin!" dedi. Bu olay üzerine Hz. Peygamber, devesine lanet edenin kim olduğunu sordu. Adam, ben deyince Hz. Peygamber ona şöyle dedi: "Deveden in! Lanetlenmiş bir deveye bizimle yolculuk etme! Kendinize, çocuklarınıza ve mallarınıza beddua etmeyin! Allah'ın kendisinden istenilen şeylere icabet ettiği bir vakte denk gelmeyin."¹¹

عن ابن عمر، قال: كنا مع النبي في سفر، فلعن رجل بعيرا له، فأمر النبي أن يُنحَى.

Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre bir adam sefer sırasında devesine lanet edince Hz. Peygamber ona bineğinden uzaklaşmasını emretti.¹²

عن أبي هريرة، قال: كان النبي في سفر يسير، فلعن رجل ناقه، فقال: "أين صاحب الناقة؟" فقال الرجل: "أنا"، قال: "أخرها فقد أجبته فيها."

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber zahmetsiz bir seferdeyken adamın biri devesine lanet etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber "devenin sahibi nerede" diye sordu. Lanet eden kişi "ben (buradayım)" deyince Hz. Peygamber ona şöyle dedi: "Deveyi sal, çünkü lanetine icabet edilmiştir."¹³

عن أنس بن مالك قال: كان رجل مع رسول الله على بعير فلعن بعيره، فقال النبي: "يا عبد الله، لا تسر معنا على بعير ملعون."

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre bir adam sefer sırasında devesine lanet edince Hz. Peygamber ona şöyle dedi: "Abdullah!¹⁴ Lanetli bir deve üzerinde bizimle yolculuk etme."¹⁵

Bu dört rivayet arasından en detaylı malumat sunanı Câbir b. Abdullah tarîkidir. Câbir'in rivayetinde ismi geçen sefer, Buvât gazvesidir. Hz. Peygamber, ticaret için Suriye'ye gitmekte olan 2500 deve ve 100 süvariden oluşan Kureyş kervanının haberini alınca Medine'ye Sa'd b. Muaz'ı (ö. 5/627) vekil bırakarak 200 kişilik birlikle Buvât mevkiine hareket etmiştir. Sancağı Sa'd b. Ebî Vâkkâs'ın (ö. 55/675) taşıdığı bu sefer, hicretin 13. ayı olan Rebûlevvel'de gerçekleşmiştir. Müslümanlar Buvât'a ulaşınca Kureyş kervanının uzaklaştığı haberini almış ve çarpışma olmadan Medine'ye geri dönmüşlerdir.¹⁶

¹⁰ Yılmaz, *Toplumsal Hayatın Bir Parçası Olarak Deve*, 23.

¹¹ Müslim b. el-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed F. Abdülbâki (Kahire: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1955), "Kitâbü'z-Zühd", 18 (Hadis No: 3009).

¹² Nureddin el-Heysemî, *Keşfü'l-estâr an Zevâidil-Bezzâr*, thk. Habiburrahman el-A'zamî (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1979), "Kitâbu'l-edebe", 32 (2039).

¹³ Ebû Abdillâh Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1421), 15/320 (Hadis No: 9522). İlgili hadis aynı sahâbîden farklı lafızlarla şu kaynaklarda da rivâyet edilmiştir: Ebû Abdurrahman en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Hasan Abdülmünim eş-Şelebî (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2001), "Kitâbu's-siyer", 112 (Hadis No: 8764); Ebû Bekir İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Muhammed Avvâme (Cidde: Şeriketü dâri'l-kible ve Müessesetü 'ulûmî'l-Kur'ân, 2006), "Kitâbu'l-edebe", 97 (Hadis No: 26454).

¹⁴ Hadisteki "Abdullah" lafzının belirli bir şahsa işaret ettiğine dair herhangi bir karine tespit edilememiştir. Bu sebeple metindeki ifadenin "Allah'ın kulu" şeklinde bir hitap olduğu düşünülmektedir. Hadisin râvîsi olan Enes b. Malik'in metnin başında "bir adam" diyerek kişi ismi vermemesi de bu görüşü pekiştirmektedir.

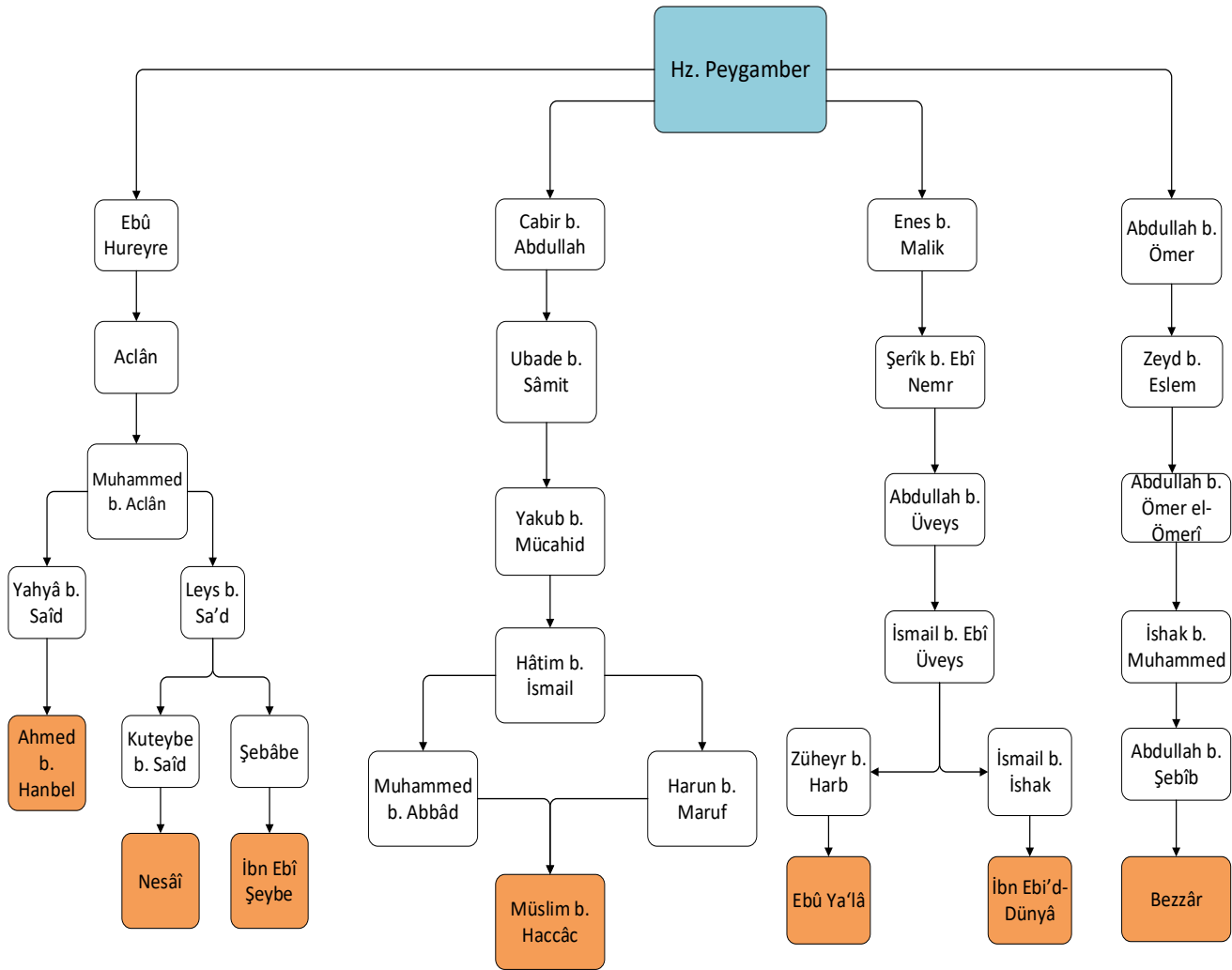
¹⁵ Ebû Bekir İbn Ebî'd-Dünyâ, *es-Samt ve Âdâbü'l-lisân*, thk. Ebû İshâk el-Hüveynî (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-arabî, 1410), 208. İlgili hadis aynı sahâbîden farklı lafızlarla şu kaynakta da rivâyet edilmiştir: Ebu Ya'lâ Ahmed et-Temîmî, *el-Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed (Şam: Dâru'l-Me'mun li't-türâs, 1984), 6/305.

¹⁶ Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî, *el-Megâzî*, thk. Morsden Jones (Riyâd: Alemü'l-kütüb, ts.), 1/12.

Devenin lanetlenmesine dair rivayeti ulaşan bir diğer sahâbî de Abdullah b. Ömer'dir. Yaşından dolayı Bedir (2/624) ve Uhud (3/625) savaşlarına katılmasına izin verilmeyen İbn Ömer ancak Hendek (5/627) savaşına katılabiliştir.¹⁷ Dolayısıyla onun Bedir ve Uhud'dan önce gerçekleşen Buvât gazvesine katılması da mümkün gözükmemektedir. İbn Ömer'in metinde sefere kendisinin de katıldığını belirten bir ifade kullanması, Câbir'in rivayetinden farklı bir lanetleme olayının daha yaşandığını göstermektedir.

Ebû Hüreyre ve Enes b. Mâlik, lanetli deve hakkında hadis rivayet eden sahâbîlerden diğer ikisidir. Onların -önceki iki sahâbîden farklı olarak- "kâne" sığasıyla hadisi aktarmaları, işaret ettikleri seferlere katılmadıkları izlenimini uyandırmaktadır. Ayrıca hicretin 7. yılında Müslüman olan Ebû Hüreyre'nin ve hicretten 10 yıl önce doğan Enes b. Mâlik'in Buvât gazvesine katılamayacaklarından yola çıkarak onların farklı bir lanetleme hâdisesine işaret etmiş olmaları mümkündür. Yahut başka bir sahâbîden duyarak Buvât gazvesindeki ya da İbn Ömer'in rivayetindeki olayı aktarmış olmaları da muhtemeldir.

Diyagram 1: Lanetli Deve Hadisinin Câbir b. Abdullah, Ebû Hüreyre, Enes b. Malik ve Abdullah b. Ömer'den Gelen Tarîkleri

1.2. Lanetli Deve Hadisinin Hz. Âişe'den Aktarılan Metni

عن عائشة، أنها ركبت جملًا، فلعنته، فقال لها النبي: "لا تركبها"

Hız. Âişe'den rivayet edildiğine göre o, bir keresinde bindiği deveye lanet etmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hz. Âişe'ye şöyle demiştir: "Ona binme!"¹⁸

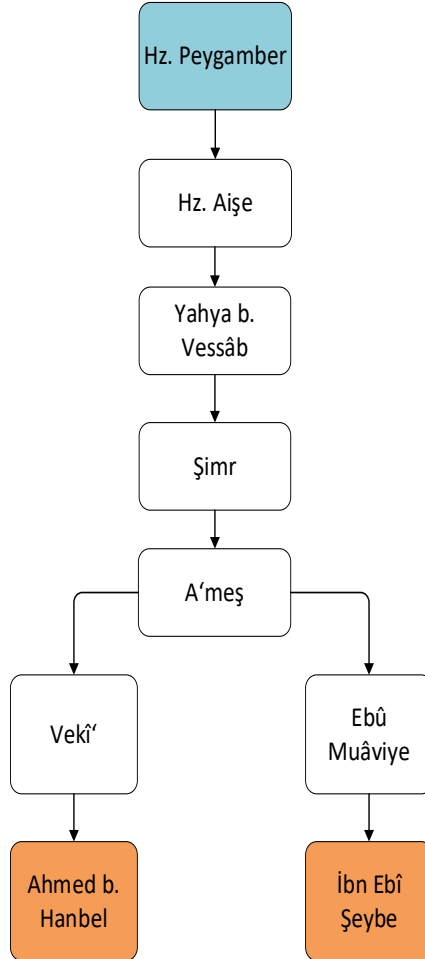
Hız. Âişe'den aktarılan rivayet, Hz. Peygamber'in deveye binmekten men ettiği ikinci vakiya işaret etmektedir. Bunun müstakil bir hâdis oluşunun en belirgin karinesi Hz. Âişe'nin kendi ifadeleriyle ve öznenin kendisinin olduğu bir hadisi aktarmasıdır.

¹⁷ Muhammed b. Sa'd b. Menî', *et-Tabakât el-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1421), 4/133.

¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 41/518. İlgili hadis aynı sahâbîden farklı lafızlarla şu kaynakta da rivayet edilmiştir: İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, "Kitâbü'l-edebe", 97 (Hadis No: 26455).

Seferlerde Hz. Peygamber'in hanımlarının deve ile yolculuk yaptığı bilinmektedir. Hatta Hz. Peygamber'in her sefere farklı bir hanımını beraberinde götürmeye gayret ettiği rivayetlerde yer almaktadır.¹⁹ Hanımlar deve üzerinde *hevdec* veya *mahve* ismi verilen bir şeyin içinde seyahat etmekteydi.²⁰ Öte yandan sıcak çöl koşullarına en dayanıklı binek deve olduğu için kervan ve kafilelerde en çok ondan istifade edilirdi.²¹

Diyagram 2: Lanetli Deve Hadisinin Hz. Âişe'den Gelen Tarîkleri

1.3. Lanetli Deve Hadisinin İmrân b. Husayn ve Ebû Berze'den Aktarılan Metinleri

Emran bin Husein said: "بينما رسولُ اللَّهِ في بعض أسفاره وامرأة من الأنصار على ناقه، فضجرت فلعتتها. فسمع ذلك رسولُ اللَّهِ فقال: "خذوا ما عليها ودعوها فإنها ملعونة." قال عمران: "فكأنني أراها الآن تمشي في الناس، ما يعرض لها أحد."

İmrân b. Husayn'ın aktardığına göre Hz. Peygamber'in de içinde bulunduğu bir sefer sırasında Ensar'dan bir kadın bir deve üzerindeydi. Devesinden sıkılan kadın ona lanet etti. Bunu duyan Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Devenin üzerindeki eşyayı alın ve onu serbest bırakın. Çünkü o lanetlenmiştir."²²

İmrân dedi ki: "Ben o devenin insanlar arasında dolaştığını görür gibiyim. Hiç kimse ona ilişmiyordu."²³

Abdülvehhâb es-Sekafî el-Basrî tarîkiyle İmrân b. Husayn'dan rivayet edilen diğer hadiste "Devenin üzerindeki eşyayı alın ve onu çıplak bırakın. Çünkü o lanetlenmiştir" ifadesi mevcuttur.²⁴ Hammâd b. Zeyd tarîkinde ise lanetlenen devenin cinsinin boz

¹⁹ Fatma Kartal, "Hz. Peygamber'in Yolculuklarında Hanımlar", *Siyer Araştırmaları Dergisi* 7 (2020), 77-78.

²⁰ Kartal, "Hz. Peygamber'in Yolculuklarında Hanımlar", 77.

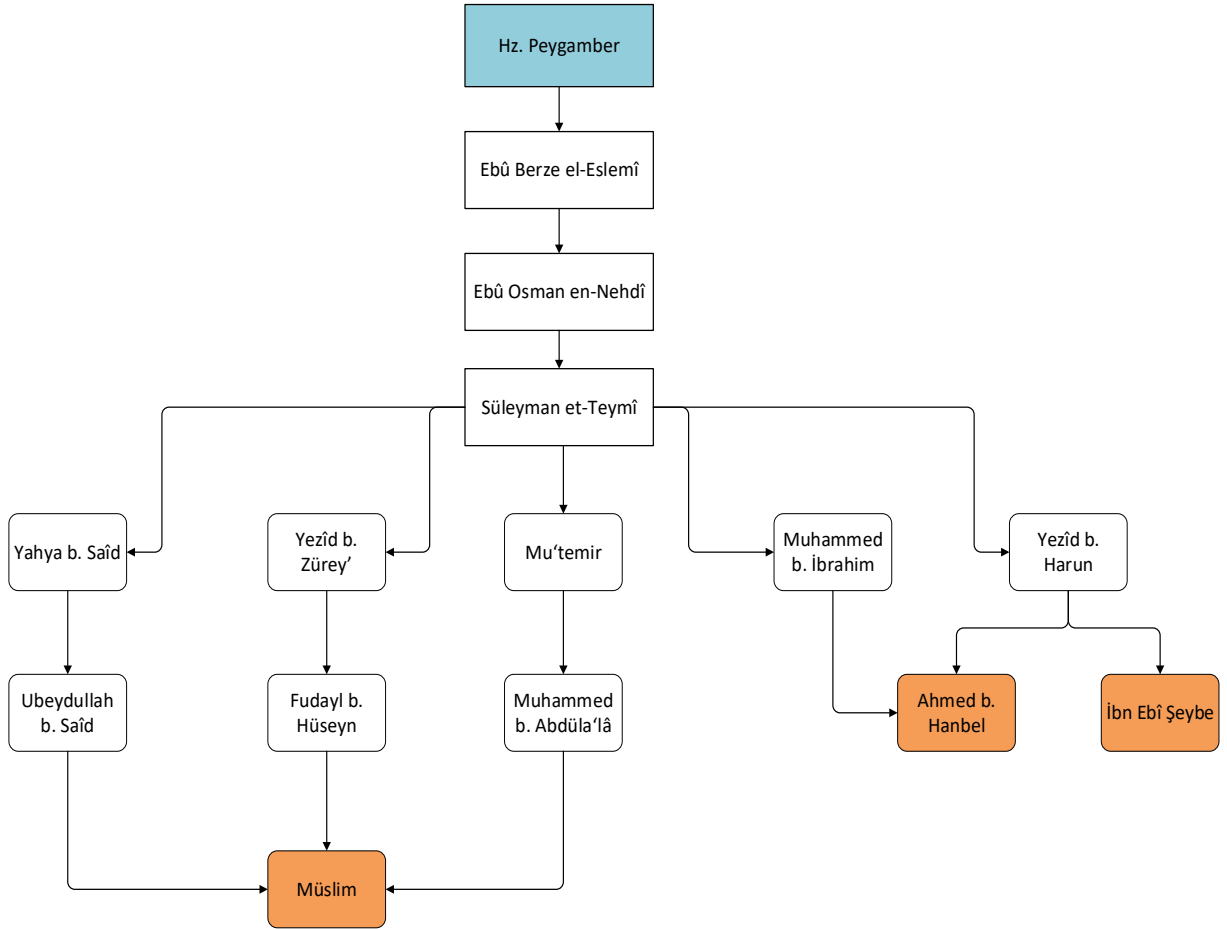
²¹ Kartal, "Hz. Peygamber'in Yolculuklarında Hanımlar", 77.

²² Müslim, *Sahîhu Müslim*, "Kitâbu'l-birr ve's-sıla ve'l-âdâb", 24 (Hadis No: 2595). İlgili hadis aynı sahâbîden farklı lafızlarla şu kaynaklarda da rivâyet edilmiştir: İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, "Kitâbu'l-edeb", 97 (Hadis No: 26452); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 33/103; Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Daru'r-Risaleti'l-Alemiyye, 2009), "Kitâbu'l-cihâd", 53 (Hadis No: 2561); en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Kitâbu's-siyer", 112 (Hadis No: 8765).

²³ Müslim, *Sahîhu Müslim*, "Kitâbü'l-birr ve's-sıla ve'l-âdâb", 24 (Hadis No: 2595).

²⁴ Müslim, *Sahîhu Müslim*, "Kitâbü'l-birr ve's-sıla ve'l-âdâb", 24 (Hadis No: 2595).

Diyagram 4: Lanetli Deve Hadisinin Ebû Berze'den Gelen Tarîkleri

İmrân b. Husayn ve Ebû Berze'den aktarılan rivayetler birbirini tamamlayıcı niteliktedir. İkisinde de eylemi gerçekleştiren kişinin kadın olması ve iki olayın da bir sefer sırasında gerçekleşmesi, iki metnin aynı hâdiseye işaret etme ihtimalini arttırmaktadır. Bununla birlikte rivayetler arasında bazı farklılıklar olduğu da görülmektedir. İmrân b. Husayn'dan aktarılan rivayette deveye lanet eden kişi Ensar'dan bir kadın iken, Ebû Berze rivayetinde ise bir cariye'dir. Yine Ebû Berze'nin rivayetinde kadın devesine “حَلَّ” demiştir. Bu lafız Araplar arasında deveyi hızlandırmak için söylenen bir sözdür.²⁷ Kâdî İyâz bu lafzın “حَلَّ” şeklinde de söylenebildiğini ifade etmiştir.²⁸ Kadının devesine bu sözü sarf etmesinin sebebi, Hz. Peygamber'i sıkıştırmama isteği olabilir. Çünkü yol daralmıştır ve kadın devesini hareketlendirmek için “حَلَّ” demiştir. Ayrıca rivayette “حَلَّ” lafzından önce kadının Hz. Peygamber'i gördüğünün ifade edilmesi, onların birbirlerine yakın olduklarını belirtmek için olabilir.²⁹

Yedi sahâbîden aktarılan rivayetleri bir arada düşününce İmrân b. Husayn ve Ebû Berze rivayetlerindeki deveye lanet eden kadının Hz. Âişe olması, sahâbenin edep çerçevesinde onun ismini zikretmemesi bir ihtimal gibi gözükse de İmrân b. Husayn'ın “Ensardan bir kadın”, Ebû Berze'nin de “bir cariye” ifadelerini nakletmeleri bu bahsi geçen ihtimali ortadan kaldırmaktadır.

Diğer taraftan, yedi sahâbîden birbirine benzer şekillerde aktarılan rivayetlerin aynı olaylara işaret etmediklerine bir karîne olarak hem lanet eden kişinin dört rivayette erkek, üç rivayette kadın olması hem de devenin tarifinde kullanılan lafızların farklılaşması zikredilebilir. Nitekim Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Ömer ve Enes b. Mâlik rivayetlerinde “ba'îr”; Hz. Âişe rivayetinde “cemel”; İmrân b. Husayn, Ebû Berze ve Ebû Hüreyre rivayetlerinde ise “nâka” lafızları geçmektedir. Arap

²⁷ Ebû's-Seâdât Mecdüddîn İbnü'l-Esîr, *Câmi'u'l-usûl fi ehâdîsî'r-resûl*, thk. Abdülkâdir el-Arnaût (Mısır: Mektebetü'l-hilvânî, 1972), 10/766.

²⁸ Ebu'l-Fadl Kâdî İyâz, *İkmâlü'l-mu'lim bi fevâidi Müslim*, thk. Yahya İsmail (Mısır: Dâru'l-Vefâ, 1998), 8/67.

²⁹ Musa Şahîn Lâşîn, *Fethu'l-mun'im şerhu Sahîh-i Müslim* (Cidde: Dâru's-şurûk, 2002), 10/77-78.

toplumunda erkek develer için “cemel”,³⁰ dişi develer için “nâka”,³¹ hem erkek hem dişi develer için de “ba’îr”³² lafızlarının kullanılması, hâdiselerdeki develerin birbirinden farklı olduklarına delildir.

Metinler üzerinden ulaşılan bir diğer sonuç ise devenin lanetlendiğini haber veren yedi rivayetin tamamının Medine döneminde gerçekleştiğidir. Çünkü Hz. Âişe tarihinin haricindeki rivayetlerin hepsi bir sefere işaret etmektedir. İslam tarihi kaynaklarında aktarıldığı üzere, cereyan eden gazve ve seriyyelerin tamamının Medine döneminde gerçekleştiği bilinmektedir. İlk gazvelere Ebvâ, Buvât ve Zül’uşeyre;³³ ilk seriyyelere de Sîfûlbahr, Râbiğ, Harrân ve Batn-ı Nahle örnek verilebilir. Yedi rivayetin bazısında Medine dönemine delâlet eden daha açık işaretler vardır. Örneğin Câbir’in rivayetinin Buvât gazvesinde gerçekleşmesi, Hz. Âişe’nin Medine döneminde Hz. Peygamber ile evlenmesi, İmrân b. Husayn rivayetinde Ensar’dan bir kadının varlığı Medine’ye işaret eden daha güçlü karinelere sahiptir.

Yedi farklı sahâbîden aktarılan rivayetleri net bir şekilde vuku bulma zamanına göre sıralamak mümkün gözükmemektedir. Ancak sıralamaya dair şunlar söylenebilir:

- Hz. Âişe’nin rivayetinde onun Hz. Peygamber ile evli olduğu anlaşılmaktadır. Evlilik tarihlerinde ihtilaf olması, olayın vukû bulma tarihine dair net ifade kullanmamıza mâni olmaktadır. Hz. Peygamber ile Hz. Âişe’nin hicretin ikinci yılının Şevval (20) ayında evlendikleri görüşü daha kuvvetlidir.³⁴ Bu tarihi merkeze aldığımızda Buvât gazvesindeki (hicretin ikinci yılı, 17. ayı) lanetleme olayının, Hz. Âişe’nin rivayetinden daha önce gerçekleştiği ifade edilebilir.
- İmrân b. Husayn rivayetinde bineğine lanet eden kişi Ensar’dan bir kadındır. Kaynaklara göre kadınlar Bedir savaşına katılmamış, ancak Uhud’dan sonra İslam ordusu içinde kendilerine yer bulmaya başlamışlardır.³⁵ Dolayısıyla kadının devesine lanet ettiği rivayetin, Buvât gazvesindeki lanetleme olayından daha sonra olduğu sonucuna ulaşılabılır. Çünkü Buvât gazvesi Bedir savaşından önce gerçekleşmiştir.

Netice olarak, Ebû Berze ve İmrân rivayetleri en az bir hâdiseye, Hz. Âişe rivayeti bir olaya, diğer dört rivayet (Câbir b. Abdullah, İbn Ömer, Ebû Hüreyre, Enes b. Malik) ise en az iki farklı hâdiseye işaret etmektedir. Çünkü Câbir ve İbn Ömer rivayetlerinde iki sahâbî bizzat sefere kendilerinin katıldıklarını belirtmişlerdir. Câbir’in katıldığı seferin Buvât gazvesi olduğu metinde aktarılmıştır. İbn Ömer’in rivayetinde ise seferin ismine bir işaret yoktur ancak yaşından ötürü Bedir ve Uhud savaşlarına katılmayan bir sahâbînin Buvât’a da katılmayacağı düşünülmektedir. Diğer iki sahâbînin (Ebû Hüreyre, Enes) rivayetlerinde ise devesini lanetleyen kişinin yine erkek olduğu ve hâdisenin bir sefer sırasında gerçekleştiği bilinmektedir. Ebû Hüreyre’nin hicretin yedinci yılında Müslüman olduğu ve ilk katıldığı seferin Hayber olduğu nakledilmektedir.³⁶ Enes b. Mâlik’in ise İbn Ömer ile akran oluşuna kıyasla yaşının küçüklüğünden ötürü Buvât gazvesine katılmayacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan, Ebû Hüreyre ve Enes b. Mâlik’in başka bir sahâbîden işittikleri hadisi aktarmaları da mümkündür. Tüm bunları bir arada düşününce, Câbir ve İbn Ömer rivayetlerinin iki ayrı olaya işaret ettikleri, Ebû Hüreyre ve Enes b. Malik’in ya bu iki hadiseyi naklettikleri ya da birbirleriyle aynı veya farklı olayları aktardıkları anlaşılmaktadır. Lanet eden kişinin erkek olduğu dört rivayet özelinde, en az iki, en fazla dört kere deve lanetlenmesi hâdisesi yaşandığı söylenebilir. Diğer tarihlerle (Hz. Âişe, İmrân ve Ebû Berze) birlikte, Medine döneminde en az dört, en fazla yedi kere birbirine benzer deve lanetleme hâdiselerinin yaşandığı düşünülmektedir.

Diyagram 5: Lanetli Deve Rivayetlerindeki Lafız Benzerlikleri ve Farklılıkları

Sahâbî	Lanet Eden Kişi	Hayvan	Olayın Gerçekleştiği Yer ve Zaman	Lafız
Câbir b. Abdullah	Adam	البعير	Buvât Gazvesi	من هذا اللاعن بعيره؟ انزل عنه، فلا تصحبنا بملعون
Abdullah b. Ömer	Adam	البعير	Bir sefer sırasında	فأمر النبي أن يُنحى
Enes b. Mâlik	Adam	البعير		يا عبد الله، لا تسر معنا على بعير ملعون
Ebû Hüreyre	Adam	الناقة	Bir sefer sırasında	أين صاحب الناقة؟ آخرها فقد أُجبتَ فيها

³⁰ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 11/123.

³¹ Kemaleddîn Muhammed b. Musa ed-Demîrî, *Hayâtü'l-hayevânü'l-kübra* (Beirut: Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, 1971), 2/453.

³² ed-Demîrî, *Hayâtü'l-hayevânü'l-kübra*, 1/193.

³³ Vâkidi, *el-Megâzi*, 1/11-12.

³⁴ Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed bin Osman ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaût (Beirut: Müessesetü'r-risâle, 1985), 2/141-142.

³⁵ Rıza Savaş, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın* (Bursa: Ravza, 1991), 237.

³⁶ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 2/586.

Hz. Âişe	Hz. Âişe	الجمال		لا تركيبه
İmrân b. Husayn	Ensar'dan bir kadın	الناقة	Bir sefer sırasında	فسمع ذلك رسول الله فقال: خذوا ما عليها ودعوها فإنها ملعونة
Ebû Berze	Cariye	الناقة	Bir sefer sırasında	لأ تصاحبنا ناقة عليها لعنة

1.4. İsnad Tahlilleri

- a. Câbir b. Abdullah tarîki: Bu isnadda cerh edilen bir râvi tespit edilmemiştir.
- b. Abdullah b. Ömer tarîki: Bu isnad Bezzâr'ın (ö. 292/905) hocası olan Abdullah b. Şebîb'in varlığından dolayı zayıf görülmüştür. İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449) ilgili isnad için "daifun cidden" demiştir.³⁷ Çünkü Abdullah b. Şebîb cerh edilen bir râvidir. Zehebî (ö. 748/1348) onu hem zayıf³⁸ hem de vâhin³⁹ ifadeleriyle cerh etmiştir.
- c. Ebû Hüreyre tarîki: Şuayb el-Arnaût (ö. 2016), Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *el-Müsned*'indeki tarîk için "isnadun ceyyid" ifadesini kullanmıştır.⁴⁰ Yine Nureddîn el-Heysemî (ö. 807/1405), ilgili rivayetin senedinin sahih olduğunu söylemiştir.⁴¹ İbn Hacer de İbn Ebî Şeybe (ö. 235/849) tarîkindeki Muhammed İbn Aclân'ın (ö. 148/765) "sadûk", babasının "la be'se bihî", diğer râvilerin de "sika" olduğunu söyleyerek isnadı hasen görmüştür.⁴²
- d. Enes b. Mâlik tarîki: Bu isnadda İsmail b. Ebî Üveys'in (ö. 226/841) yer alması, tarîkin sıhhatine dair farklı değerlendirmelere sebep olmuştur. Nureddîn el-Heysemî, Ebu Ya'lâ el-Mevsilî (ö. 307/919) tarîki için sahih derken⁴³, Münzirî (ö. 656/1258) de Ebu Ya'lâ ve İbn Ebî'd-Dünyâ (ö. 281/894) tarîklerinin "isnadun ceyyid" olduğunu söylemiştir.⁴⁴ Ancak İbn Hacer ilgili tarîki İsmail b. Ebî Üveys'in varlığından hareketle zayıf görmüştür.⁴⁵ İsmail b. Ebî Üveys farklı cerh ve ta'dil ifadeleriyle tanımlanmıştır. Bahsi geçen râvi için Yahyâ b. Maîn (ö. 233/848) "sadûk", Ahmed b. Hanbel "la be'se bihî", Nesâî (ö. 303/915) "daif", Ebu Hâtim er-Râzî (ö. 277/890) "muğaffel", Zehebî "sadûk ve leyyin" ifadelerini kullanmıştır.⁴⁶ İbn Hacer, deve lanetlenmesine dair aktarılan şevâhid rivayetlerden hareketle Enes b. Mâlik rivayetinin hasen li-gayrihi mertebesine yükseldiğini ifade etmiştir.⁴⁷
- e. Hz. Âişe tarîki: Bu isnadda cerh edilen bir râvi tespit edilmemiştir. Ayrıca Nureddîn el-Heysemî isnaddaki her râvi için "sika" ifadesini kullanmıştır.⁴⁸ Ancak Yahyâ b. Vesâb (ö. 103/722) hadisi Hz. Âişe'den duymadığı için İbn Hacer isnada munkatî' demiştir.⁴⁹ Şuayb el-Arnaût da ilgili hadis için hasen li-gayrihi hükmünü verirken A'meş (ö. 148/765) hadisi Şemr'den (ö. 120/738) duymadığı için hadisin isnadına zayıf demiştir.⁵⁰
- f. İmrân b. Husayn tarîki: Şuayb el-Arnaût, ilgili rivayetin Ebû Dâvûd (ö. 275/889) tarîkinin isnadına sahih demiştir.⁵¹ Ayrıca Ahmed b. Hanbel tarîkinin Müslim'in (ö. 261/875) şartına göre sahih olduğunu söylemiş, isnaddaki râvilere de "sika" hükmünü vermiştir.⁵² Ali el-İtyûbî'ye (ö. 2020) göre Ahmed b. Hanbel, Müslim ve Ebû Dâvûd'un İmrân b. Husayn tarîklerindeki râvilerin hepsi sikadır.⁵³ Ancak Nesâî'nin İmrân tarîkinde yer alan Muhammed b. Ma'mer hakkında farklı ifadeler kullanılmıştır. İlgili râvi için Ebu Hâtim ve Ebû Dâvûd "sadûk", Nesâî bir yerde "sika", bir yerde "lâ be'se bihî", demiştir.⁵⁴
- g. Ebû Berze tarîki: Şuayb el-Arnaût, ilgili rivayetin Ahmed b. Hanbel tarîkinin isnadının Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim'in şartlarına

³⁷ Ebu'l-Fadl İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-âliye bi-zevâidi'l-mesânîdi's-semâniye* (Riyad: Dâru'l-Âsime, 2000), 11/864.

³⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 1/56.

³⁹ Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed bin Osman ez-Zehbî, *Mizânü'l-i'tidâl*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963), 2/438.

⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 15/320.

⁴¹ Nureddîn el-Heysemî, *Mecmau'z-zevâid ve menbe'u'l-fevâid*, thk. Hüsameddin el-Kudsî (Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994), 8/77.

⁴² İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-âliye bi-zevâidi'l-mesânîdi's-semâniye*, 11/864.

⁴³ el-Heysemî, *Mecmau'z-zevâid ve menbe'u'l-fevâid*, 8/77.

⁴⁴ Ebû Muhammed Zekiyüddîn el-Münzirî, *et-Tergîb ve't-terhib mine'l-hadîsi's-şerîf*, thk. İbrahim Şemseddin (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1417), 3/314.

⁴⁵ İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-âliye bi-zevâidi'l-mesânîdi's-semâniye*, 11/862.

⁴⁶ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/393; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 1/222.

⁴⁷ İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-âliye bi-zevâidi'l-mesânîdi's-semâniye*, 11/864.

⁴⁸ el-Heysemî, *Mecmau'z-zevâid ve menbe'u'l-fevâid*, 8/77.

⁴⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-âliye bi-zevâidi'l-mesânîdi's-semâniye*, 11/864.

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 41/518.

⁵¹ Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *es-Sünen*, 4/208.

⁵² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 33/103.

⁵³ Muhammed b. Ali el-İtyûbî, *el-Bahrü'l-muhîr es-seccâc fi şerhi Sahîh-i Müslim* (Riyad: Dâru İbni'l-Cevzî, 2014), 40/666.

⁵⁴ Cemâleddin Yusuf el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl fi Esmâir-ricâl*, thk. Beşşar Avvâd Ma'ruf (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1992), 24/486-487.

göre sahih olduğunu söylemiştir.⁵⁵ Ayrıca Müslim'in tarîklerinde cerh edilen bir râvi tespit edilmemiştir.⁵⁶

Sonuç olarak, her bir sahâbî tarîki müstakil olarak incelendiğinde Hz. Âişe tarîkinin munkatî' ve İbn Ömer tarîkinin zayıf olduğu, Enes b. Mâlik tarîkinin hasen li-gayrihi seviyesine yükseldiği, diğer sahâbî tarîklerinin ise sahih olduğu anlaşılmıştır. Buradan hareketle, bahsi geçen konuyla ilgili hadislerin içinde sahih ve zayıf olanlar var olmasına rağmen zayıf olanların bile mana bakımından doğru olduğu söylenebilir. Çünkü her ne kadar olaylar farklılaşsa da rivayetlerdeki ortak netice devenin lanetlenmesidir.

2. Hadisin Rivayet Kitaplarında Konumlandığı Yer

Çalışmada İmrân b. Husayn ve Ebû Berze rivayetleri merkeze alınmıştır. Bunun temel gerekçesi ise devenin lanetlenmesi tartışmasının bu iki rivayet özelinde süregelmesi ve hadis şerhlerinde bu iki rivayet hakkında yorumlar yapılmasıdır. Dolayısıyla bu kısımda bahsi geçen iki rivayetin rivayet kitaplarındaki konumu incelenecektir.

İmrân b. Husayn ve Ebû Berze'den aktarılıp bineğin lanetlenmesini konu edinen rivayetler, lafız farklılıklarıyla beraber *Kütüb-i Sitte* içerisinde Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin kitaplarında yer almaktadır. Bu iki sahâbîden aktarılan rivayetler, Müslim'in *el-Câmi'u's-sahîh*'inde "Kitâbü'l-birr ve's-sıla ve'l-âdâb" bölümünde art arda nakledilmiştir. İlgili rivayetler Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde, "Cihad" bölümünün "en-Nehy an la'ni'l-behîme" (Bineği lanetlenmenin yasaklanması) konu başlığında; Nesâî'nin *es-Sünen*'inde ise "Siyer" bölümünün "La'nü'l-ibil" (Devenin Lanetlenmesi) konu başlığı altında aktarılmıştır.

Bölüm başlıklarında görülen farklılıklar, musanniflerin hadisleri konumlandığı manayı tespit edebilme adına güçlü bir karinedir. Bu doğrultuda, Müslim'in hadise "Kitâbü'l-birr ve's-sıla ve'l-âdâb"ta yer vererek ahlaka dair bir bölüme dahil etmesi, onun hadisteki lanetlemeyi öne çıkardığı yönünde bir karinedir. Bununla birlikte ilgili hadisin Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde "Cihad" bölümünde, Nesâî'nin *es-Sünen*'inde ise "Siyer" bölümünde aktarılması, bu iki musannifin olayın sefer sırasında gerçekleşmesine vurgu yapmak istemelerinin bir yansıması olarak düşünülebilir.

Ebû Dâvûd, ilgili hadisimizin yer aldığı "en-Nehy an la'ni'l-behîme" konu başlığından sonra "fi't-tahrîş beyne'l-behâim" (Bineklerle kaba davranma) ve "fi vesmi'd-devvâb" (Binekleri dağlamak suretiyle damgalamak) başlıklarına yer vermiştir. Nesâî ise lanet hadislerini aktardığı bab başlığından sonra "Darbu'l-be'yr" (Bineğe vurmak) ve "Darbu'l-feres" (Ata vurmak) başlıklarını sıralamıştır. Sonuç olarak, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin *Sünen*lerinde, ilgili hadisten sonraki hadislerin de hayvanlara kötü davranmamakla ilgili olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu iki musannifin hadisleri tasnif ederken hayvanlara iyi davranma konusuna dikkat çekmek istedikleri düşünülmektedir. Ayrıca Ebû Dâvûd'un lanet etmenin yasaklanmasına dair ayrı bir müstakil başlık açmış olması da bu tezimizi güçlendirmektedir. Diğer taraftan, Müslim'in farklı sahâbîlerden aktarılan lanet hadislerini art arda nakletmesi ve farklı bir konuya geçiş yapmaması onun diğer iki musannifin aksine lanet meselesini öne çıkardığını göstermektedir.

3. Hadisin Yorumlanma Serüveni

Kişinin devesini lanetlediğine dair rivayetler farklı sahâbîler tarafından birçok hadis kitabında aktarılmıştır. Bu rivayetlerin anlaşılması için Hattâbî (ö. 388/988), Kâdî İyâz (ö. 544/1149), Ahmed b. Ömer el-Kurtubî (ö. 656/1258) ve Nevevî (ö. 676/1277) gibi şârihler görüşler öne sürmüşlerdir. İlgili kitaplar incelendiğinde şârihlerin daha çok hadisteki lanet lafzının keyfiyetine dair yorumlamalar yaptığı görülmektedir.

Hz. Peygamber, ilgili hadiste "O deve lanetlidir" beyanında bulunmuştur. Bu ifadeden hareketle muhaddisler lanet lafzının nasıl anlaşılması gerektiği üzerine çeşitli izahlar getirmişlerdir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu meseleye ilk temas eden Tahâvî'dir (ö. 321/933). O, kadının devesine lanet okuduğu anın, duaların icab edildiği vakte denk gelmesinden hareketle Hz. Peygamber'in kişiyi devesinden indirdiğini ifade etmiştir.⁵⁷ Çünkü o deve artık Allah'ın rahmetinden uzak ve kovulmuş haldedir. Yani kişinin lanetine icabet edilmiştir. Lanetin sonucu olarak da kişiye devesinden faydalanması ve onunla birlikte yola devam etmesi yasaklanmıştır.⁵⁸

Hadisteki lanet lafzını hakiki manada anlayan bir diğer muhaddis de İbn Hibbân'dır (ö. 354/965). O da kişinin lanetine icabet olunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in vefatından sonra vahiy kesildiği için lanetin gerçekleştiğini bilmenin mümkün olmadığını belirtmiştir.⁵⁹ Bu sebepten dolayı İbn Hibbân'a göre lanet etmek caiz değildir.

⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 33/12.

⁵⁶ İtyûbî, *el-Bahrü'l-muhîr es-seccâc fi şerhi Sahîh-i Müslim*, 40/670.

⁵⁷ Ebu Ca'fer et-Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1994), 9/167.

⁵⁸ Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, 9/169.

⁵⁹ Ebu Hâtim Muhammed İbn Hibbân, *Sahîh*, thk. Muhammed Ali Sönmez - Halis Aydemir (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2012), 2/133.

Hadisteki lanet kelimesinin anlaşılmasına farklı bakış açısı getiren ilk muhaddis Hattâbî'dir. Ona göre, bazı ilim ehli hadisteki lanetin hakiki manası üzerine anlaşılması gerektiğini iddia etmiştir.⁶⁰ Ancak Hattâbî, Hz. Peygamber'in lanet eden kadına ceza verme amacıyla onu devesinden indirmiş olmasının muhtemel olduğunu söyleyerek farklı bir görüş öne sürmüştür.⁶¹

Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmanın bir günah sonucunda olabileceğini belirten İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201) ise mükellef olmayan bir devenin nasıl mel'ûn olacağı sorusuna cevaplar aramıştır. O, bu duruma dört farklı izah getirmiştir: A. Lanetin gerçekleşmesi demek devenin Allah'ın rahmetinden uzaklaşması demek değil; onun bereketsiz, uğursuz ve şerli oluşu demektir. B. Kişinin deveye binmesinin yasaklanmasının sebebi ona lanet ederek zulmetmesidir. Kişi, lanetin kendisine dönmesinden korktuğu için ona binmez. C. Kadının lanetine icabet olunmuştur. Yani deve lanetlenmiştir. D. Hattâbî dedi ki: "Hz. Peygamber kadını aynı sözü bir daha sarf etmemesi için ceza kabilinden devesinden alıkoymuştur."⁶²

Kâdî İyâz, önceki muhaddislerin açıklamalarına benzer içerikte iki ihtimalden söz etmiştir. Ona göre ya deve lanetlenmiştir ya kişinin artık o deveye binmemesi gerekir ya da kişinin devesinden indirilmesi onun cezalandırılmasına hamledilir.⁶³ Kâdî İyâz, lanet kelimesinin asıl anlamının terk etmek olduğunu söyleyerek ikinci ihtimali öne çıkarmıştır.⁶⁴ Dileler, mükellef olmayan bir şeye lanet ile ortaya çıkan mananın mel'ûn olan şeyi terk etmek olduğunu ifade etmişlerdir.⁶⁵ Dolayısıyla ona göre ilgili hadisteki kasıt, lanet sözcüğünü telaffuz eden kişiye ceza olarak devenin sahibinin mülkünden çıkmasıdır.

Kurtubî, bazılarının hadisteki lanetlemeyi zahiri üzere anladığını öne sürmüştür.⁶⁶ Bu görüşe göre Allah, elçisine lanetin geçerli olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber de kişiye devesinden inmesini söylemiştir. Kurtubî, lanet eden kişinin hangi niyetinin geçerli olacağını tartışmıştır. Ona göre kişi deveye lanet ederken, insana lanet etmedeki tesiri isterse bu geçersizdir.⁶⁷ Çünkü deve, mükellef olmayan bir hayvan olduğu ve laneti gerektirecek bir şey yapamayacağı için insan ile aynı konuma getirilemez. Eğer kişi lanet ile devesini kendisinden uzaklaştırmaya niyetlenirse bu durumda lanet kişiye döner.⁶⁸ Nitekim hadiste vuku bulan lanet de bu türdendir. Devenin kişinin mülkünden çıkarılması, kadının ondan istifade etmekten men edilmesi lanetin sözün sahibine dönmesinin sonuçlarındandır.

Diğer taraftan, Kurtubî, hadisten herkesin deveyi terk etmesi ve ondan istifade etmemesi manasını çıkararlara muhalefet etmiştir. Çünkü hayvandan istifadeyi terk etmek, onunla yük taşımamak ve onun merada otlamasına izin vermemek anlamlarına gelmektedir.⁶⁹ Bu da hayvanlara iyi davranma şer'î kaidesine aykırıdır.

Nevevî'ye göre Hz. Peygamber kadını terbiye etmek maksadıyla ceza kabilinden onu devesinden indirmiştir. Ayrıca kadının daha önceden de lanet hususunda uyarıldığını belirtmiş, dili alışkanlık kazanıp insanlara da lanet etmesini engellemek için Hz. Peygamber'in ona bu yaptırımı uyguladığını ifade etmiştir.⁷⁰ Nevevî'yi özgün kılan yorum ise kadının sadece Hz. Peygamber'in yanında o deveden istifade edemeyeceğidir. Kadının diğer zamanlarda deveye binmesi, satması veya kesmesi gibi her türlü tasarrufatı caizdir.⁷¹ Nevevî, önceki şarihlerden farklı olarak Ebû Berze'nin tarihini esas aldığı için şerhinde "Üzerinde Allah'ın laneti bulunan deve bizimle yolculuk etmesin" ibaresini konu edinmesi, onun yorumunun özgün oluşuna etki etmiştir.

Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inin şarihlerinden biri olan Halil Ahmed es-Sehârenfûrî (ö. 1927) *Bezlü'l-mechûd*'da, kadının lanetine icabet edilerek devenin mel'ûn olduğu görüşünü savunanlara şu hadise dayanarak itiraz etmiştir: "Lanete ehil olmayana

⁶⁰ Ebu Süleyman Hattâbî, *Meâlimü's-sünen* (Halep: el-Matbaatü'l-İlmiyye, 1932), 2/251.

⁶¹ Hattâbî, *Meâlimü's-sünen*, 2/251.

⁶² Ebû Muhammed Muhyiddîn Yûsuf b. Abdurrahmân İbnü'l-Cevzî, *Keşfü'l-müşkil min hadîsi's-Sahîhayn*, thk. Ali Hüseyin el-Bevvab (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997), 1/488. İbnü'l-Cevzî'nin öne sürdüğü dört çözüm yolundan sadece sonuncusunun pdile getirdiği roblemi giderdiği düşünülmektedir. Çünkü birinci açıklamadaki devenin uğursuz oluşu yine nâtik olmayan bir canlının uğurla ilişkilendirilmesinden dolayı makul bir izah gibi durmamaktadır. Nitekim Hz. Peygamber "Uğursuzluk yoktur" buyurarak Müslümanları uğursuzluk inancından men etmiştir. İbnü'l-Cevzî'nin ikinci ve üçüncü görüşleri de öne sürülen problemi çözümlen tatmin edici izahlar olarak görülmemektedir. Çünkü İbnü'l-Cevzî'nin bu açıklamaları kişiyi lanetin hakiki manasını kabulüne sevk etmektedir. Onun Hattâbî'den naklettiği son sıradaki görüşünün ise en makul izah olduğu düşünülmektedir.

⁶³ Kâdî İyâz, *İkmâlü'l-mu'lim bi fevâidi Müslim*, 8/67.

⁶⁴ Kâdî İyâz, *İkmâlü'l-mu'lim bi fevâidi Müslim*, 8/68.

⁶⁵ Kâdî İyâz, *İkmâlü'l-mu'lim bi fevâidi Müslim*, 8/68.

⁶⁶ Ahmed b. Ömer el-Kurtubî, *el-Müfhim limâ eşkele min telhîsi kitâbi Müslim*, thk. Muhyiddîn Dîb vd. (Şam: Dâru İbn Kesîr, 1996), 6/581.

⁶⁷ Kurtubî, *el-Müfhim*, 6/581.

⁶⁸ Kurtubî, *el-Müfhim*, 6/581.

⁶⁹ Kurtubî, *el-Müfhim*, 6/581.

⁷⁰ Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ en-Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim* (Beyrut: Dâru İhyâ't-turâsi'l-arabî, 1972), 16/147.

⁷¹ Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim*, 16/148.

yöneltilen lanet sözün sahibine döner.”⁷² Dolayısıyla ona göre de Hz. Peygamber’in beyanındaki maksat kişiyi malıyla cezalandırmaktır.⁷³

Muasır alimlerden olan Abdulmuhsin el-Abbâd, *Şerhu Süneni Ebî Dâvûd* kitabında Nevevî’nin yolunu takip etmiştir. Ona göre de Hz. Peygamber’in kadını devesinden indirmesi hususi bir eylemdir ve sadece o olayı bağlar. Nitekim bu terbiye etme amaçlıdır ve Hz. Peygamber’in olmadığı mekanlarda kadın devesinden yararlanabilir.⁷⁴

Ebû Dâvûd şârihlerinin Nevevî’nin yorumlarını merkeze aldığı söylenebilir. Nitekim yukarıda ismi geçmeyen İbn Raslân (ö. 844/1441) da *Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*’da bu doğrultuda açıklamalar yapmıştır.⁷⁵ Dolayısıyla *el-Minhâc*’ın ilgili hadisin şerh edilmesinde bir dönüm noktası olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak Muhaddislerin lanetli deve rivayetleri özelinde iki farklı yaklaşım benimsedikleri görülmüştür. Lanet lafzını hakiki manada anlayanlar lanete icabet edildiğini düşünerek bineği mel’ûn görmüşlerdir. Lafzı hakiki görmeyenler ise hadisi tevil etmişlerdir. Yapılan tevillerden ilki, devenin lanetli olmasından kastın deveyi terk etmek ve ondan istifade etmemek şeklinde anlaşılması gerektiğini savunan yorumlardır. Diğer bir tevil türü ise Nevevî ve sonrasındaki Ebû Dâvûd şârihlerinin takip ettiği yoldur. Bu gruptakiler, devenin lanetli olmasını, kadının sadece Hz. Peygamber ile birlikteyken ondan istifade edememesi olarak yorumlamışlardır. Bu yorumu ileri sürenler, Hz. Peygamber’in “Üzerinde Allah’ın laneti bulunan deve bizimle yolculuk etmesin” beyanını, devenin sahibini terbiye etmek için o anlık verilmiş bir ceza olarak düşünmüşlerdir.

Çalışmaya konu olan rivayetlerin ortak manası Hz. Peygamber’in bir devenin lanetli olduğunu söylemesidir. Hadisteki lanet ıstılahi manada anlaşıldığında devenin Allah’ın rahmetinden uzaklaştığı manası ortaya çıkmaktadır. Ancak bu anlayış makul bir izah gibi durmamaktadır ve dinî esas ve kaidelerle çelişmektedir. Çünkü şeriat akıl yürütebilen insanları muhatap alırken hadise göre akli melekesi olmayan bir deve Allah’ın rahmetinden uzaklaştırılmaktadır.

Muhtelifu’l-hadîs ilminde hadislerdeki problemleri giderirken en çok başvurulan yöntem cem’dir. Bu yöntem altında yer alan üç temel başlıktan biri haml’dır.⁷⁶ Haml yöntemi altında zikredilebilecek başlıklardan biri de lügate hamldır. Çünkü lafızların bazen birden çok manası olabilmektedir ve problemleri gözüken hadisteki lafız, onun manalarından birine haml edilmek suretiyle problem giderilebilmektedir. Dolayısıyla lanetli deve hadisinde, lanet lafzının diğer anlamlarına yönelmek suretiyle hadisin dinî esas ve kaidelerle çelişmesine mâni olunabilir. Lanet lafzının terim anlamı Allah’ın rahmetinden kovulmak iken, onun terk etmek ve uzaklaşmak gibi başka anlamları da vardır.⁷⁷ Dolayısıyla Hz. Peygamber devenin lanetli olduğunu söylerken, aslında devenin sahibine ceza niteliğinde veya onu terbiye etme gayesiyle bunu söyleyerek deveyi sahibinden uzaklaştırma anlamında lanet lafzını zikretmiş olabilir. Yani lanet hakiki olarak deve üzerinde tahakkuk etmemiştir ve bir sebebe binaen kişi devesinden alıkonmuştur. Ayrıca deve hadisindeki laneti hakiki kabul etmemeyi gerektiren bir diğer karîne de hayvanlara iyi davranma kaidesidir. Nitekim hayvanlara iyi davranılmasının gerekliliğine dair hadisler rivayet kitaplarında aktarılmıştır. Hz. Peygamber’in hayvanları dövmeyi ve damgalamayı yasaklaması bu minvalde bazı örneklerdir. Ebû Dâvûd ve Nesâî’nin *Sünen*’lerindeki bahsi geçen konu başlıkları da bu görüşü desteklemektedir.⁷⁸ Bununla birlikte Hz. Peygamber’in hayvanlara lanet edilmemesini ve onlara iyi davranılmasını beyan ettiği şu rivayette görüşümüzü pekiştirmektedir:

Ahmed b. Hanbel → Abdurrezâk es-San’ânî → Ma’mer b. Râşid → Salih b. Keysân → Ubeydullah b. Abdullah b. ‘Utbe → Zeyd b. Hâlid el-Cühenî → Hz. Peygamber: “Horoza lanet etmeyin! Çünkü o bizi namaza çağırıyor.”⁷⁹

Diğer taraftan, lanetli deve hadisi zahiren bir başka hadisle çelişkili gözükmesidir. Deve hadisine muarız hadis şudur:

Ebû Dâvûd → Ahmed b. Salih → Yahya b. Hasan → Velid b. Rabâh → Nimrân → Ümmü’-d-Derdâ → Ebü’-d-Derdâ: “Kul, bir şeye lanet ettiğinde o lanet gökyüzüne çıkar. Sırasıyla semanın ve yeryüzünün kapıları ona kapanır. Daha sonra etrafına bakınır ve girecek yer bulamayınca lanet edilen kişiye döner. Eğer kişi gerçekten lanete ehil ise lanet onda kalır, ehil değilse lanet edene

⁷² Hadisin tamamı: “Kul, bir şeye lanet ettiğinde o lanet gökyüzüne çıkar. Sırasıyla semanın ve yeryüzünün kapıları ona kapanır. Daha sonra etrafına bakınır ve girecek yer bulamayınca lanet edilen kişiye döner. Eğer kişi gerçekten lanete ehil ise lanet onda kalır, ehil değilse lanet edene döner.” Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *es-Sünen*, "Kitâbu’l-edeb", 52 (Hadis No: 4905).

⁷³ Halil Ahmed es-Sehârenfûrî, *Bezlü’l-mechûd fi halli Süneni Ebî Dâvûd* (Hindistan: Merkezü’ş-şeyh Ebü’l-Hasan en-Nedvî, 2006), 9/136-137.

⁷⁴ el-Mektebetü’ş-Şâmile, “Şerhu Süneni Ebî Dâvûd”, (Erişim 15 Şubat 2024), 303/14.

⁷⁵ Ahmed b. Hüseyin İbn Reslân er-Remlî, *Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Hâlid er-Ribât (Mısır: Dâru’l-Fellâh, 2016), 11/237.

⁷⁶ Haml yönteminin tatbiki için bk. Abdullah Mahmut İplik, *Ebü’l-Ferec İbnü’l-Cevzî’nin Keşfü’l-Müşkil Min Hadîsi’s-Sahîhayn Adli Eserinde Hadislerdeki Problemleri Giderme Yöntemi* (İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2022), 51-85.

⁷⁷ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, 13/388.

⁷⁸ Bk. “Bâbu fi’t-tahrîş beyne’l-behâim”, “Bâbu fi vesmi’d-devvâb”: Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *es-Sünen*, "Kitâbu’l-cihâd", 55 (Hadis No: 2562, 2563, 2564); Bk. “Darbu’l-beÿyr”, “Darbu’l-feres”: en-Nesâî, *es-Sünen*, "Kitâbu’s-siyer", 113 (Hadis No: 8766, 8767).

⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 28/263. Şuayb el-Arnaût, bu hadisin senedindeki bütün râvilerin “sika” olduğunu belirtmiştir.

döner.”⁸⁰

Ebü'd-Derdâ'dan (ö. 32/652) rivayet edilen hadiste lanetin ehil olmayana tesir etmeyeceği aktarılmaktadır. Buradan lanetin ehil olmayan bir deveye de etkisinin olmayacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Ebü'd-Derdâ'nın bu hadisi deve hadisiyle çelişkili gözükmektedir. Çünkü birinde devenin lanetli olduğu beyan edilirken, diğerinde hayvanlara lanetin tesir etmeyeceği ifade edilmektedir. Burada farklı zamanlarda Hz. Peygamber'den aktarılan sözlerin zahiren birbiriyle çelişmesi söz konusudur.

Buradaki ihtilaf- yukarıda beyan edildiği üzere- yine deve hadisindeki lanet lafzını, onun manalarından birine haml etmek suretiyle giderilmektedir. Netice olarak Ebü'd-Derdâ'nın rivayetinde umumî bir beyan vardır. Deve hadisindeki lanet lafzı hakiki manada anlaşıldığı takdirde umumî beyanla çelişecektir. Bu sebeple deve hadisindeki lanet lafzı terk etmek, uzaklaşmak manalarına hamledilmek suretiyle hakiki anlaşılmayarak hadisler arasındaki çelişki giderilebilir.

Sonuç

Hadis rivayet kitaplarında, 7 farklı sahâbîden aktarılan lanetli deve muhtevalı rivayetler olduğu tespit edilmiştir. Bu rivayetler tek tek isnad ve metin açısından tetkik edildikten sonra Medine döneminde farklı zamanlarda en az 4, en fazla 7 defa deve lanetleme hâdisesinin yaşandığı neticesine ulaşılmıştır.

Hadisin rivayet kitaplarında konumlandığı yeri tespit etmek amacıyla çalışmamızın merkezine alınan Ebû Berze ve İmrân b. Husayn rivayetlerinin hangi bölüm ve bâb başlıklarına konu oldukları incelenmiştir. Müslim'in hadisi ahlaka dair bir bölüme dahil etmesi, onun hadisteki lanetlemeyi öne çıkardığı yönünde bir karîneyken; Ebû Dâvûd'un hadise “Cihâd” bölümünde, Nesâî'nin de “Siyer” bölümünde yer vermesi, onların hadisteki lanet meselesine değil, olayın bir sefer sırasında gerçekleşmesine dikkat çekmek istemelerinin bir yansıması olarak okunmuştur.

Lanetli deve hadisini yorumlayan hadis şerhlerinde daha çok metindeki lanet lafzının merkeze alındığı gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda Tahâvî ve İbn Hibbân'ın lanet lafzını hakiki olarak anladıkları ve buna binaen lanete icabet edildiğini düşündükleri neticesine ulaşılmıştır. Diğer taraftan, lanet lafzını hakiki manada anlamayan Hattâbî, Kâdî İyâz, Kurtubî ve Nevevî gibi alimlerin ise tevil yolunu tercih ettikleri ve hadisteki lanet ifadesini deveyi terk etmek ve ondan istifade etmemek şeklinde yorumladıkları görülmüştür.

Makalede incelenen meselelerden biri de lanetli deve hadisinin *muhtelifu'l-hadis* ilmine konu olan müşkil yönüdür. Hadisin dinî esaslarla çelişkili gözüken yönü, lanet lafzının- Allah'ın rahmetinden kovulma manası yerine- terk etmek ve uzaklaşmak manalarına hamledilmesi suretiyle çözümlenmiştir. İlgili hadisin Ebü'd-Derdâ rivayetiyle zahiren çelişen yönü ise yine deve konulu hadisteki lanet kelimesinin lügavî anlamlarından birine hamledilmesiyle giderilmiştir.

Son söz olarak, çalışmaya konu olan lanetli deve hadisi, dinimizdeki lânet yasağının sadece insanlara yönelik olmadığını, aksine hayvanlara da lânet edilmemesi gerektiğini belgelemektedir. Ayrıca bu hadisteki asıl mesajın, laneti Müslümanın hayatından tamamen kaldırmak olduğu düşünülmektedir. Bu demektir ki, lanet Müslümanın bireysel ve toplumsal hayatından tamamen kaldırılmalıdır. Nitekim “Mümin çekiştiren, lanetleyen, kaba sözlü ve ağzı bozuk olmaz.”⁸¹ hadisi genel bir uyarı niteliği taşımaktadır. Ayrıca devenin güncel yorumu olarak arıza yapan bir taşıt için lanet vb. lafızların kullanılması da bu kapsamda değerlendirilebilir.

⁸⁰ Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *es-Sünen*, "Kitâbu'l-Edeb", 52 (Hadis No: 4905).

⁸¹ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *el-Câmi'u'l-kebir*, thk. Beşar Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1996), “Ebvâbü'l-birr”, 48 (Hadis No: 1977).

Kaynakça | References

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaût. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1. Basım, 1421.
- Ahmed et-Temîmî, Ebu Ya'lâ. *el-Müsned*. thk. Hüseyin Selim Esed. 13 Cilt. Şam: Dârü'l-Me'mun li't-türâs, 1984.
- Beyler, Muhammet. *Hadislere Göre Lanet*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 1996.
- Demîrî, Kemaleddîn Muhammed b. Musa ed-. *Hayâtü'l-hayevânü'l-kübra*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-'ilmiyye, 1971.
- Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût. 7 Cilt. Beyrut: Daru'r-Risaleti'l-Alemiyeye, 1. Basım, 2009.
- Hattâbî, Ebu Süleyman. *Meâlimü's-sünen*. 4 Cilt. Halep: el-Matbaatü'l-'ilmiyye, 1932.
- Heysemî, Nureddîn el-. *Keşfü'l-estâr an Zevâidi'l-Bezzâr*. thk. Habiburrahman el-A'zamî. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1979.
- Heysemî, Nureddîn el-. *Mecmau'z-zevâid ve menbe'u'l-fevâid*. thk. Hüsameddîn el-Kudsî. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir. *el-Musannef*. thk. Muhammed Avvâme. 26 Cilt. Cidde: Şeriketü dâri'l-kible ve Müessesetü'ulûmi'l-Kur'ân, 2006.
- İbn Ebî'd-Dünyâ, Ebû Bekir. *es-Samt ve Âdâbî'l-lisân*. thk. Ebû İshâk el-Hüveynî. Beyrut: Dârü'l-kitâbî'l-arabî, 1410.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fadl. *el-Metâlibü'l-'âliye bi-zevâidi'l-mesânidi's-semâniye*. 19 Cilt. Riyad: Dârü'l-Âsime, 2000.
- İbn Hibbân, Ebu Hâtîm Muhammed. *Sahîh*. thk. Muhammed Ali Sönmez - Halis Aydemir. 8 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2012.
- İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût. 5 Cilt. Beyrut: Daru'r-risâleti'l-âlemiyeye, 1. Basım, 2009.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dârü's-Sâdir, 3. Basım, 1414.
- İbn Reslân er-Remlî, Ahmed b. Hüseyin. *Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*. thk. Hâlid er-Ribât. 20 Cilt. Mısır: Dârü'l-Fellâh, 2016.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû Muhammed Muhyiddîn Yûsuf b. Abdirrahmân. *Keşfü'l-müşkil min hadîsi's-Sahîhayn*. thk. Ali Hüseyin el-Bevvab. 4 Cilt. Riyad: Dârü'l-Vatan, 1997.
- İbnü'l-Esîr, Ebû's-Seâdât Mecdüddîn. *Câmi'u'l-usûl fi ehâdisi'r-resûl*. thk. Abdülkâdir el-Arnaût. 12 Cilt. Mısır: Mektebetü'l-hilvânî, 1972.
- İplik, Abdullah Mahmut. *Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin Keşfü'l-Müşkil Min Hadîsi's-Sahîhayn Adli Eserinde Hadislerdeki Problemleri Giderme Yöntemi*. İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2022.
- İsmail b. Abbâd. *el-Muhît fi'l-lügat*. thk. Muhammed Hasan Âli Yâsîn. Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1994.
- İtyûbî, Muhammed b. Ali el-. *el-Bahrü'l-muhît es-seccâc fi şerhi Sahîh-i Müslim*. 47 Cilt. Riyad: Dâru İbni'l-Cevzî, 2014.
- Kâdî İyâz, Ebu'l-Fadl. *İkmâlü'l-mu'lim bi fevâidi Müslim*. thk. Yahya İsmail. 8 Cilt. Mısır: Dârü'l-Vefâ, 1. Basım, 1998.
- Kara, Ömer. "Meşhur Ama Az Tanınan Çok Yönlü Bir İlim Adamı: Râgib el-İsfahânî". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2012), 101-146.
- Kartal, Fatma. "Hz. Peygamber'in Yolculuklarında Hanımlar". *Siyer Araştırmaları Dergisi* 7 (2020), 75-86.
- Kurtubî, Ahmed b. Ömer el-. *el-Müfhim limâ eşkele min telhîsi kitâbi Müslim*. thk. Muhyiddîn Dîb vd. 7 Cilt. Şam: Dâru İbn Kesîr, 1996.
- el-Mektebetü's-Şâmile. "Şerhu Süneni Ebî Dâvûd". Erişim 15 Şubat 2024. <https://shamela.ws/book/37052/8457>
- Meşe, Ramazan. "Kur'an'da Lanet Kelimesinin Semantik Analizi". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2015), 215-238.
- Mizzî, Cemâleddin Yusuf el-. *Tehzîbü'l-kemâl fi Esmâi'r-ricâl*. thk. Beşşar Avvâd Ma'ruf. 35 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1. Basım, 1992.
- Muhammed b. Sa'd b. Menî'. *et-Tabakât el-Kübrâ*. thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1. Basım, 1421.
- Musa Şahîn Lâşîn. *Fethu'l-mun'im şerhu Sahîh-i Müslim*. 10 Cilt. Cidde: Dârü's-şurûk, 2002.
- Münzirî, Ebû Muhammed Zekiyyüddîn el-. *et-Tergîb ve't-terhîb mine'l-hadîsi's-şerîf*. thk. İbrahim Şemseddîn. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-'ilmiyye, 1417.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. *Sahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. 5 Cilt. Kahire: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1955.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman en-. *es-Sünen*. thk. Hasan Abdülmünim eş-Şelebî. 12 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2001.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ en-. *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim*. 18 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-arabî, 2. Basım, 1972.
- Râgib el-İsfahânî, Ebu'l-Kâsım. *Müfredâtü elfâzi'l-Kurân*. thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî. Şam: Dârü'l-Kalem, 4. Basım, 1430/2009.
- Savaş, Rıza. *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*. Bursa: Ravza, 1991.
- Sehârenfûrî, Halil Ahmed es-. *Bezlü'l-mechûd fi halli Süneni Ebî Dâvûd*. 14 Cilt. Hindistan: Merkezü's-şeyh Ebû'l-Hasan en-Nedvî, 2006.
- Tahâvî, Ebu Ca'fer et-. *Şerhu müşkili'l-âsâr*. thk. Şuayb el-Arnaût. 15 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1994.
- Tirmizî, Muhammed b. İshâk. *el-Câmi'u'l-kebir*. thk. Beşâr Avvâd Ma'ruf. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1996.
- Vâkidî, Muhammed b. Ömer el-. *el-Megâzî*. thk. Morsden Jones. 3 Cilt. Riyâd: Âlemü'l-kütüb, ts.
- Yılmaz, Metin. *Hz. Peygamber Döneminde Toplumsal Hayatın Bir Parçası Olarak Deve*. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2019.
- Zehebî, Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed bin Osman ez-. *Mîzânü'l-i'tidâl*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1963.
- Zehebî, Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed bin Osman ez-. *Siyeru'l-âlemi'n-nübelâ*. thk. Şuayb el-Arnaût. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 3. Basım, 1985.

